

POLITICĂ ȘI ALEGERI LA ROMÂNI ÎN PREAJMA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

VALENTIN-IOAN FUȘCAN¹

POLITICAL AND ELECTIONS TO THE ROMANIANS BEFORE THE FIRST WORLD WAR

ABSTRACT

This article deals with the political elections before the First World War and its mechanism at that age. Before 1914, the vote was restrained to a minority of the population and the struggle for winning the elections is revealed very colourful by the documents from the archives. These documents show the pressure and even the intimidation put on the voters in order to get their vote in favour of the party who organized the elections.

Keywords: elections, political parties, Conservative Party, Liberal Party, Nicolae Iorga, C.G. Costa-Foru, Constantin Rădulescu-Motru.

În urmă cu un secol, Nicolae Iorga publica în *Neamul Românesc* un editorial succint privind anul 1907, care tocmai se încheiase, an care fusese marcat de răscocialele țărănești. Răscocialele scosese la suprafață grave probleme sociale, nerezolvate de către succesivele guvernări conservatoare și liberale.

Reputatul istoric surprindea o realitate care seamănă în multe privințe, în mod izbitor, cu cea a zilelor noastre: „(...) în România noastră, liberă pentru cei mari până la cea mai deșantată anarhie, dar stăpână de robi pentru cei mici, în România noastră independentă față de oricine altul decât industria germană, moda francesă și companiile de exploatare a pădurilor și petrolului, care s-au înstăpânit suverane pe o parte din teritoriul nostru – și uităm controlul (...) comisiunii europene², (...) anul a început cu stăpânirea celei mai îndrăznețe gloate de paraziți bugetari (...) care, conștienți de jertfele de injurii și urlete făcute într-o opoziție cu mașele goale, tratau această biată Românie ca pe o țară cucerită (...) [subl.ns.]”³.

¹ Arhivist, doctor în istorie, Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale; e-mail: fuscان@europe.com.

² Este vorba de Comisia Europeană a Dunării, înființată după Războiul Crimeei.

³ *Neamul Românesc*, III, no. 1, 1 Ianuar 1908, p. 1. Istoricul Nicolae Iorga a luat o parte activă la viața politică a României, fiind un promotor neobosit al luptei pentru întregirea țării prin alipirea la România a teritoriilor locuite de români, aflate în stăpânirea imperiilor vecine, fondator al Partidului Naționalist Democrat, în 1910, membru al Parlamentului de la tribuna căruia a expus o serie de discursuri care au rămas în istoria oratorismului românesc, și, mai târziu, chiar prim ministru.

În preajma Primului Război Mondial, sistemul politic al Vechiului Regat avea la bază, cel puțin din punct de vedere formal, principiile Constituției din 1866⁴, fiind dominat de către cele două mari partide politice constituite în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Partidul Conservator și Partidul Național-Liberal. Schimbările de guvern aveau la bază principiul rotativei guvernamentale, în baza căruia cele două partide principale se succedau la conducerea țării. Prin ideile și principiile cuprinse în actul fundamental al țării, România se putea înscrie în rândul statelor liberale ale vremii. „Din punctul de vedere al realităților – scria, însă, în aceeași perioadă, C.G. Costa-Foru –, ar fi multe de zis”. Ziarist, colaborator al cotidianelor *Adevărul* și *Dimineața*, C.G. Costa-Foru constata, în paginile revistei săptămânale *Părerile unor spectatori*, al cărei director era, faptul că, dincolo de progresele incontestabile realizate de către România pe parcursul ultimei jumătăți de secol, care se confunda cu domnia lui Carol I, „sub strălucirea noastră aparentă s-ascund mizeriile și lipsurile cele mai mari, cele mai rușinoase, cele mai odioase. Corpul social român e acoperit de rele bube”⁵.

La rândul său, Constantin Rădulescu-Motru, influențat de ideile exprimate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de către profesorul său de la Universitate, Titu Maiorescu, cu privire la formele fără fond, a analizat din punct de vedere teoretic cauzele înapoierii politice din țara noastră. Într-un studiu intitulat sugestiv *Cultura română și politicianismul* (1904), el denunța păcatele oamenilor politici de la noi, pe care îi asemăna cu o „plantă parazitară”⁶. Totodată, el critica concepția multora dintre politicienii români al căror crez era acela că „**țara este bogată și poporul blajin, iar noi politicienii putem duce încă multă vreme viața de paraziți de până acum. A suportat el, bietul Român, alte multe poveri pe umerii lui în trecut. Credeți că n-ar[e] să suporte el și pe acelea pe care i le impunem noi (...)? Nu-l cunoașteți bine, Domnilor! N-ați voit niciodată să vă scoborâți până la el și să vă convingeți de puterea lui, nemărginita lui putere de ...răbdare** [subl.ns.]”⁷.

Critica sistemului politic realizată de către numeroși intelectuali români, adeoseori cu multă duritate, nu excludea, însă, recunoașterea progreselor înfăptuite de către o elită animată de idealul național, care își propusese ca, printr-o serie de măsuri reformatoare, să contribuie la modernizarea României.

La 4 ianuarie 1914, la conducerea țării era chemat Ion I.C. (Ionel) Brătianu, președintele Partidului Național Liberal, care înlocuia cabinetul conservator al lui Titu Maiorescu⁸. Alegerile, organizate în februarie, respectiv în mai 1914, au stat sub

⁴ Sistemul electoral din România avea la bază, pe lângă Constituția elaborată în 1866, o serie de legi speciale, modificate de câteva ori până la Primul Război Mondial. Caracterul cenzitar al legii electorale și împărțirea pe colegii contrazicea, însă, principiul egalității în drepturi enunțat în Constituție, limitând în mod semnificativ numărul alegătorilor, care erau formați în majoritate de marii proprietari și de către reprezentanții burgheziei.

⁵ *Părerile unor spectatori*, III, no. 17, 10 Maiu 1914, p. 2.

⁶ C. Rădulescu-Motru, *Scrieri politice*, București, Editura Nemira, 1998, p. 178. Deputat în 1912, Rădulescu-Motru avea să îmbrățișeze după Primul Război Mondial doctrina național-tărănistă.

⁷ *Ibidem*, p. 160.

⁸ Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți. 1866-1916*, București, Editura Silex, 1994, p. 145-146.

semnul intențiilor proclamate de către Ionel Brătianu de a iniția două importante reforme pentru țară – agrară și electorală, prin exproprierea parțială a marii proprietăți și crearea unui colegiu electoral unic, ele fiind câștigate de către partidul chemat la conducerea țării: „(...) în România colegiilor restrânse, guvernele alegeau camerele, nu camerele guvernele, și când un guvern venea la putere, el avea toți sortii să izbutească pe cât se putea de strălucit”⁹.

În acea epocă, guvernele erau acuzate, de multe ori, de câștigarea alegerilor prin „matrapazlăcuri”, „votul morților” și „anularea cărților de alegător”¹⁰. Documentele vremii conțin informații interesante cu privire la tulburările și incidentele de care erau însoțite alegerile electorale, prezente, chiar dacă sub forme diferite, și în zilele noastre. Astfel, N. Marinescu, comisar al Prefecturii Poliției Capitalei, instituție care reprezenta în mod invariabil interesele partidului aflat la guvernare, consemna plângerea lui Jean Heisler, german, în vârstă de 23 de ani, electrician la Banca de Credit a României. Acesta reclama că a fost „maltratat și înjurat de un grup de indivizi, pe motivul că ar fi liberal”¹¹. Relatările reclamantului și ale martorilor par desprinse din scrierile lui I.L. Caragiale, de altfel el însuși martor al practicilor electorale din acea epocă. În declarația depusă la Prefectura Poliției Capitalei, victima scria cu amărăciune că „pe când mă înapoiam de la un botez al unui coleg și cum aveam o cruce¹² mărturie în piept de la acel botez, pe când treceam pe strada Mihai Vodă în dreptul casei nr. 11 m-am pomenit deodată cu mai mulți indivizi că vin la mine și încep să mă înjure spunându-mi că sunt agent liberal. Eu la rândul meu am protestat că nu sunt, după cum puteți constata și Dv. că sunt cetățean pașnic (...) iar ei atunci au început să mă lovească cu bastonul în cap și pe corp producându-mi leziuni grave”¹³.

Cu prilejul primirii de către membrii opoziției conservatoare a cunoscutului om politic Nicolae Filipescu¹⁴ la Gara de Nord, inspectorul de poliție Eugeniu D. Ionescu consemna faptul că liderul conservator a fost așteptat de „un grup de oameni, în număr de 100-150”. Conduc acasă de aceștia, Nicolae Filipescu a ținut o cuvântare aprinsă, promițându-le simpatizanților politici că „numai Dsa va fi în stare să învețe minte pe acel mizerabil și bandit de la Interne, vizând pe Dl. Ministru V. Morțun”¹⁵.

⁹ I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, Editura Jon Dumitru, 1991, p. 9 și urm.

¹⁰ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, Volumul al II-lea. Partea a IV-a. 1913-1916, București, Editura Humanitas, 1991, p. 89.

¹¹ Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale (în continuare SMBAN), Fond *Prefectura Poliției Capitalei*, Dosar nr. 89/1914, f. 8.

¹² Crucea era în acea epocă semnul electoral al Partidului Național Liberal.

¹³ *Ibidem*, f. 10.

¹⁴ Constantin Argetoianu îl descria pe Nicolae Filipescu drept „trepăduș neobosit”, acesta fiind principalul animator al întrunirilor și manifestațiilor Partidului Conservator, care nu se sfîia să participe în mod direct la luptele de stradă din timpul campaniilor electorale: „Câteodată întrunirile la Orfeu se terminau și cu bătaie - la ieșire. Era momentul în care Nicu Filipescu înnebunea de-a binelea. Se făcea roșu ca un rac, își înțeșta fălcile, își mușca mustața și pornea cu bastonul în mână la atac. Lovea în dreapta și în stânga (...)” (C. Argetoianu, *op. cit.*, vol. I, p. 162).

¹⁵ SMBAN, Fond *Prefectura Poliției Capitalei*, Dosar nr. 89/1914, f. 13.

Procesul-verbal întocmit de către inspectorul Prefecturii Poliției Capitalei consemna faptul că: „Grupul de manifestanți, care era compus din vreo 15 persoane cumsecade, iar restul numai haimanale în picioarele goale și derbedei cunoscuți de poliție, înflăcărați și încurajați de cuvântarea Dlui Filipescu, s-au dus la locuința Dlui Ministru Morțun unde au pus muzica să cânte un marș funebru, au fluierat și huiduit și apoi au aruncat cu facile aprinse înspre geamuri, dar care s-au împiedicat de pomii din curte, neajungându-și astfel ținta”¹⁶.

Atacurile opoziției conservatoare și mai ales cele ale lui Nicolae Filipescu la adresa lui Vasile Morțun nu aveau să rămână fără răspuns din partea ministrului liberal de Interne. I.G. Duca, ministrul Instrucțiunii Publice în guvernul lui Ionel Brătianu, redă cu mult haz acest episod în amintirile sale: „Într-o bună dimineață, (...) Morțun, căruia îi plăceau farsele de acest fel, împachetează frumos «o cămașă de forță» și cu o carte de vizită [și] i-o trimite lui Filipescu acasă. Era, fără îndoială, spiritual”¹⁷.

În perioada alegerilor, Prefectura Poliției Capitalei primea numeroase sesizări privind traficul „cu cărți de alegător, punându-se a vota persoane fictive cu aceste cărți”¹⁸. Mărturie cu privire la aceste fapte stătea și declarația unui inspector de poliție din care reieșea că se făcea trafic cu cărțile de alegător. Informat cu privire la un astfel de caz care se petrecea în secția de votare organizată la Școala „Lucaci”, situată la intersecția străzilor Lucaci, Romulus și Matei Basarab din București, acesta, „căutând a preveni fraudă și constata delictul (...) a oprit o trăsură în care se găseau mai mulți indivizi și dându-se jos, numai unul din ei, iar ceilalți dispărând cu trăsura”¹⁹. Interrogat cu privire la suspiciunea de falsificarea votului, în condițiile în care se afla în posesia unei cărți de alegător care nu îi aparținea, autorul presupusei fapte a arătat „că cartea i-a dat-o un oarecare Cornescu și Lăzărescu, fără să știe pe ce nume este scoasă”²⁰.

De multe ori, votanții partidului advers erau șicanați înainte de a ajunge la secția de votare pentru a fi împiedicați să își exercite acest drept. Este cazul lui Dumitru G. Stănescu, care se adresa Prefecturii Poliției Capitalei cu o plângere privind faptul că: „Ducându-mă să votez la școala Mântuleasa pentru alegerea de deputați ai colegiului al 2-lea (...) am fost oprit de 3 inși cam bine îmbrăcați și pe care nu-i cunoșteam întrebându-mă unde mă duc și răspunzându-le că la vot. Mi-au cerut să vadă cartea (de alegător-n.n.) pe care arătându-le-o Dlor unul din ei mi-a smuls-o din mână spunându-mi că dacă vo[i]esc să votez să mă duc la clubu[l] conservator de unde să-mi dea că am vo[i]e să votez”²¹.

Nu lipsesc însă nici documente în care inspectorii de poliție erau acuzați de intervenția abuzivă în desfășurarea normală a procesului de votare. Câțiva cetățeni îl informau pe președintele unuia dintre birourile de votare că un inspector de poliție a

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ I.G. Duca, *op. cit.*, p. 24.

¹⁸ *Ibidem*, f. 23.

¹⁹ *Ibidem*, f. 29.

²⁰ *Ibidem*, f. 29 verso.

²¹ *Ibidem*, f. 7.

oprit pe stradă un alegător, „luându-i cartea de alegător, și în urmă fiind dus la secție a fost reținut și oprit de a mai veni la vot!”²².

Alegerile din 1914 s-au încheiat, așa cum se întâmpla în epocă, cu victoria partidului aflat la putere, respectiv Partidul Național Liberal. Evenimentele internaționale din vara aceluiași an, care au culminat cu declanșarea Primului Război Mondial, aveau să plaseze în plan secund, pentru o perioadă, vechile lupte electorale, în favoarea dezbaterii interne cu privire la opțiunea politico-militară a României care să asigure împlinirea idealului național de întregire a țării și a neamului românesc.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Carte de alegător (1914).

Fig. 2 – Carte de alegător (verso).

Fig. 3 – Încăierare între alegători și agenții electorali.

Fig. 4 – Încăierare între alegători și agenții electorali, și intervenția forțelor de ordine.

²² *Ibidem*, f. 24.

Fig. 1

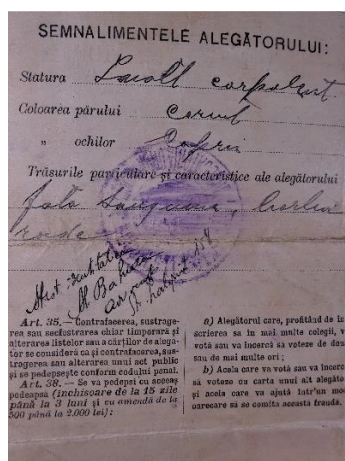

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4